

Історія Волині, волинезнавство

До 145-річчя від дня народження Лесі Українки

УДК 821.161.2.09:[930:908] (477.82)

Геннадій Бондаренко, Віра Комзюк

Леся Українка й родина Косачів у волинезнавстві

Ця стаття про важливість життя й діяльності Лесі Українки та родини Косачів на Волині. Схарактеризовано літературну, освітню, педагогічну діяльність родини на основі експозиції та фондів Літературно-меморіального музею Лесі Українки в Колодяжному. Наголошено на ролі спадщини родини Косачів у волинезнавстві, на нових виданнях, які поповнили скарбницю лесезнавства.

Ключові слова: Леся Українка, Косачі, музей, лесезнавство, волинезнавство.

Бондаренко Геннадий, Комзюк Вера. Леся Украинка и семья Косачей в волиневедении. Эта статья о важности жизни и деятельности Леси Украинки и семьи Косачей на Волини. Показано литературную, образовательную, педагогическую деятельность семьи на основе экспозиции и фондов Литературно-мемориального музея Леси Украинки в Колодяжном. Акцентируется внимание на роли наследия семьи Косачей в волиневедении и новых изданиях, которые пополнили кладовую лесезнавства.

Ключевые слова: Леся Украинка, Косачи, музей, лесеведение, волиневедение.

Bondarenko Gynadii, Comsuk Vira. Lesya Ukrainka and the Family Kosach in History of Volyn. This article is about the importance of the life and work of Lesya Ukrainka and of the family Kosach in Volyn. Lit literary, educational and pedagogical activities of the family on the basis of the exposition and the funds of the Literary-memorial Museum of Lesya Ukrainka in Kolodyazhne. The role of family heritage Kosachev in Volyn. Notes on new publications added to the coffers of lesesnavstvo.

Key words: Lesya Ukrainka, Kosachev, Museum, lesesnavstvo, history of Volyn.

Постановка наукової проблеми та її значення. Паломництво до святинь – важливий виховний момент у житті кожної людини й нації. В українців такими святинями є місця, пов'язані з іменами Тараса Шевченка (Черкащина) й Івана Франка (Львівщина). Варто назвати також Музей-садибу в с. Колодяжному Ковельського району, що на Волині. Учні, студенти, громадяни різного віку приходять вклонитися пам'яті геніальної дочки українського народу, а вчені, письменники, митці намагаються почерпнути творче натхнення від спадщини родини Косачів, де кожна постать батька, матері, дітей – це творча лабораторія виховання особистості. Життя і творчість цієї родини – важливий складник курсу волинезнавства, запровадженого в системі освіти Волинської області.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Багато років музей Лесі Українки зберігає спадщину цієї родини й популяризує її. Кілька разів змінювалася та поповнювалася експозиція, постійно фонд збагачується новими знахідками й експонатами. Відкрито філію музею одного твору Лесі Українки в урочищі Нечимному, де представлена історія драми-феєрії «Лісова пісня».

Одним із важливих подарунків став диск із записом голосу Лесі Українки, хоча й усього 40 секунд тривалості, який подарував народний депутат Микола Томенко.

Поряд із щоденною музейною роботою важливе місце займають заходи, які поступово охоплюють усе більше тих, хто не байдужий до своєї національної культурної спадщини. Це засвідчують постійні наукові ювілейні конференції в Колодяжному «Леся Українка та родина Косачів в контексті української культури», яких відбулося чотири [1], дві конференції присвячені Олені Пчілці [2], педагогічні читання за участю освітян Волинської області.

Велика за представництвом учасників була й конференція «Олена Пчілка, Леся Українка і родина Косачів в історії української та світової культури» (червень 2014 р.), доповіді й повідомлення якої вміщено в 51-му випуску «Минуле й сучасне Волині та Полісся» [3].

Саме співпраця з колодяженським музеєм надихнула відомого лесезнавця Григорія Аврахова видати монографію з науковим аналізом 12-титомника творів Лесі Українки [4]. Колодяжне займає важливе місце у творчості лесезнавця Алли Дибі, яка постійно бере участь у заходах музею. І тому не

випадково є чудова традиція спілкування, коли музей збирає друзів. Таку назву має зустріч тих, хто шанує музей у Колодяжному.

Працівники музею беруть постійно участь у регіональних, всеукраїнських, міжнародних конференціях із науковими доповідями й повідомленнями. У музейному просторі Волині постійно відбуваються різні виставки, педагогічні читання, конференції, що популяризують спадщину родини Косачів. Серед них цікавою й оригінальною була виставка «Леся Українка та Родина Косачів в екслібрісі» [5], каталог якої розкриває багатство цієї оригінальної мистецької тематики.

Продуктом творчої співпраці музейних працівників, краєзнавців, літературознавців стало трикнижжя до 135-річного ювілею Лесі Українки «...Ті вічні пісні, ті єдинії спадки...» зі збірником публікацій про творчу співпрацю Лесі Українки та Климента Квітки «Піснею народною натхненні», «Народні мелодії» з голосу Лесі Українки, записані К. Квіткою, а також «Колодяженські пісні з рукописного зошита в записках Лесі Українки та Ольги Косач» у факсимільному відтворенні [6].

165 років від дня народження Олени Пчілки – нова віха в переосмисленні цієї непересічної людини: матері, творчої людини, педагога, громадського діяча. Можна уявити собі масштабність її громадської й наукової діяльності як засновниці дитячої драматургії й етнографа – збирачки народної вишивки та член-кореспондента Академії педагогічних наук УРСР. Її зібрання народних вишивок та орнаментів як етнографа були видані двома альбомами і можуть сьогодні бути взірцем для створення національного вбрання. Один із них, упорядкований В. Комзюк і Н. Пушкар, складає 31 лист великого формату, де представлені вишивки, тканини, писанки [7]. Слід віддати належне музейним працівникам і науковцям Волині, які багато зробили для популяризації образу Олени Пчілки. Ушанування пам'яті й збереження творчої спадщини роди Косачів приваблює фахівців та нащадків до музею. Жодна нова серйозна публікація про родину Косачів – наукова, літературна чи журналістська – не може обійтися без документів і матеріалів закладу.

Звичайно, що є низка видань, які мають важливе значення для вивчення творчої й педагогічної спадщини Лесі Українки та Олени Пчілки, але настав час створити багатотомне енциклопедичне видання, де музейні матеріали з Колодяжного займуть чільне місце. Поруч із ними стоять твори, збірники документів і матеріалів В. Комзюк і Н. Пушкар [8], О. Рисака [9], С. Скоклюка [10] та інших не лише волинських науковців і краєзнавців, які сприятимуть підготовці такого видання. Варто згадати й багатотомну працю як наслідок роботи Міжнародної наукової конференції до 130-річчя від дня народження Лесі Українки, яка стала важливим кроком у вивченні життя та діяльності родини Косачів [11]. Н. Сташенко [12] стала упорядником подарункового комплексу й автором літературознавчої публікації «...Та в нас пісні її лишилися, В яких живе душа жива...», куди ввійшли твори Лесі Українки «На крилах пісень» та її переклад «Книги пісень» Г. Гейне.

У 2014–2015 рр. лезезнавство поповнилося новими виданнями про родину Косачів і Лесею Українку. Перевидано низку творів, зокрема «Лісову пісню» [13], про яку зібрали відгуки й рецензії різних часів В. Комзюк і Н. Пушкар [14]. В урочищі Нечимному влаштовано музей цього безсмертного твору. В. Комзюк, Л. Мержвинська, Н. Пушкар підготували до видання поему Олени Пчілки «Козачка» [15], у якій ідеться про складну жіночу долю. Волинські сюжети із життя Лесі Українки у вигляді краєзнавчих нарисів також підготували В. Комзюк і Н. Пушкар [16]. Творча діяльність В. Комзюк і Н. Пушкар належно поцінувала Національна спілка краєзнавців України 2012 р. премією імені академіка Петра Тронька. 2015 р. вони виступили упорядниками книги «Олена Пчілка – дітям» [17], яка стала високохудожньою публікацією з віршами та ілюстраціями Лариси Іванової, із ретельно дібраними світлинами.

Цікаві нариси про членів родини Косачів представив член НСКУ Анатолій Семенюк [18].

На музейному святі в Колодяжному 2015 р. представлено сонату Шуберта, до якої доклала свого таланту Олена Пчілка [19] і яка звучала для учасників свята.

Не випадково в Колодяжному відбувалися семінари учителів і краєзнавців спільно з ученими Академії педагогічних наук України, на яких розглядали питання виховання дітей і використання народної педагогіки в родині Косачів.

Висновок. Волинезнавство й лезезнавство завжди поруч, і роль родини Косачів та Лесі Українки величезна в національному й патріотичному вихованні, інтелектуальному розвитку краю.

Джерела та література

1. Леся Українка та родина Косачів в контексті української культури : тези та матеріали – Луцьк : [б. в.] 1996. – 42 с. ; Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової культури : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. 24–25 лют. 2001 р., с. Колодяжне : наук. зб. – Луцьк : Надтир'я, 2001. – 140 с., ілюстр. ; Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової культури : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. 24–25 лют. 2006 р., с. Колодяжне : наук. зб. – Вип. 3. – Луцьк : Пульс, 2006. – 226 с., ілюстр.

2. Олена Пчілка і Волинь : матеріали наук.-практ. конф. 29–30 черв. 1999 р. : наук. зб. – Луцьк : [б. в.], 1999. – 111 с. ; Минуле й сучасне Волині та Полісся. Олена Пчілка і родина Косачів в історії інтелектуальної еліти України та Волині : матеріали XXXIII Всеукр. іст.-краєзн. конф., присвяч. 160-річчю від дня народження Олени Пчілки та 60-річчю з часу створення Колодяженського літературно-меморіального музею Лесі Українки : наук. зб. – Вип. 33. – Луцьк : Пульс, 2009. – 292 с., ілюстр.
3. Минуле і сучасне Волині та Полісся. Олена Пчілка, Леся Українка і родина Косачів в історії української та світової культури : наук. зб. – Вип. 51 : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 165-річчю від дня народження Олени Пчілки та 65-річчю Колодяженського літературно-меморіального музею Лесі Українки, с. Колодяжне на Волині, 28–29 черв. 2014 р. Упоряд : А. Силюк, В. Комзюк. – Луцьк, 2014.
4. Аврахов Григорій. Леся Українка: проблеми текстології та історії друку (До дванадцятитомного видання творів, 1975–1979) : монографія / Г. Аврахов – Луцьк : Твердиня, 2007. – 228 с.
5. Леся Українка та родина Косачів в екслібрисі. Каталог виставки творчих робіт переможців та учасників Міжнародного конкурсу книжкових знаків, приуроченого 90-річчю пам'яті Лесі Українки та 55-річчю Колодяженського літературно меморіального музею Лесі Українки / уклад. П. Нестеренко, А. Силюк. – Колодяжне : [б. в.], 2003. – 80 с.
6. Ті вічні пісні, ...ті єдині спадки... (Леся Українка). – Луцьк : Вол. обл. друк., 2006 : у 3-х част. (До 135-річчя від дня народження Лесі Українки).
7. Український народний орнамент. Вишивки тканини, писанки. Зібрала Ольга Петрівна Косач-Драгоманова (Олена Пчілка). – Вип. VIII. Репринт. відтворення першого видання 1876 р. / упоряд. В. Комзюк, Н. Пушкар ; вступ. ст. Н. Стащенко. – Ковель : ТВО «Ковел. міська друк.», 2010. – 31 листоп.
8. Українка Леся. Мрії зламане крило : зб. творів, док. і спогадів / Леся Українка. – К. : Веселка 1993. – 222 с. : ілюстр. (уміщено листи й твори написані на Волині) ; Прижиттєві документи і матеріали Лесі Українки та родини Косачів : каталог-довідник. – Луцьк : [б. в.], 1996. – 48 с., ілюстр. ; Родина Косачів і волиняни: Спогади, перекази. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2002. – 64 с. ; Леся Українка. Волинські сюжети: Історико-краєзнавчі нариси / упоряд. Н. Ю. Пушкар, В. М. Комзюк. – Луцьк : Волин. старожитності, 2012. – 252 с.
9. Рисак О. Леся Українка і Агатангел Кримський / О. Рисак // Філол. студії. – Вип. 2. – Луцьк, 1997. – С. 21–27.
10. Скоклюк С. Нечімле : повість / С. Скоклюк. – Луцьк : Надстир'я, 1996. – 144 с. ; Скоклюк С. Олена Пчілка : Роман-есе / С. Скоклюк. – Луцьк : Надстир'я, 1999. – 252 с.
11. Леся Українка і сучасність (до 130-річчя від дня народження Лесі Українки) : зб. наук. пр. – Т. 1–5. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2003–2007.
12. Стащенко Н. «...Та в нас пісні її лишилися, В яких живе душа жива...» / Н. Стащенко. – Ковель : ТВО «Ковел. міська друк.», 2011. – 40 с.
13. Українка Леся. Лісова пісня. Драма-феєрія в 3-х діях. З портретом автора і додатками / Леся Українка – К. : Друк. В. П. Бондаренка та П. Ф. Гніздовського, 1914. – 88 с. (факсимільне видання Луцьк ; Ковель : Надстир'я, 2015. – 88 с.).
14. «Лісова пісня» Лесі Українки в рецензіях / упоряд. Н. Пушкар, І. Несторук, В. Комзюк. – Луцьк–Ковель : Надстир'я, 2015. – 120 с.
15. Пчілка Олена. Козачка Олена. Поема. Присвячується М. М. Лисенку / передм., підгот. до друку В. Комзюк, Л. Мерзвинська, Н. Пушкар / О. Пчілка. – Луцьк : Надстир'я, 2014. – 58 с. ; іл.
16. Леся Українка. Волинські сюжети. Історико-краєзнавчі нариси / упоряд. Н. Пушкар, В. Комзюк. – Луцьк : Волин. старожитності, 2013. – 252 с. ; ілюстр.
17. Олена Пчілка – дітям / упоряд. В. Комзюк і Н. Пушкар. – Львів : Априорі, 2015. – 76 с. ; іл.
18. Семенюк А. Косачі. Статті, нариси, поезія / А. Семенюк. – Луцьк : Надстир'я, 2014. – 184 с. ; іл.
19. Пчілка Олена. На спогад Шубертової серенади / О. Пчілка ; авт. тексту І. Щукіна, упоряд. А. Силюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 16 с.

УДК 398.4(477.82):821.161.2-1.09 Леся Українка

Алла Дмитренко

Образ русалки у творчості Лесі Українки й світобаченні населення Волинського Полісся

На основі польових матеріалів, зібраних у різних районах Волинської, Рівненської, Житомирської областей, висвітлено образ русалки в традиційному світобаченні поліщуків. Під час аналізу народних міфологічних вірувань з'ясовано категорії людей, які найчастіше стають русалками, їх зовнішній вигляд, місця найчастішого